

Kesilen dilin hayatta kalma rehberi

C. Hakkı Zariç

Kölelik kalkmış ama eşit olmanın sınırları belirlenmiş değil. Yaşadıkları toprak parçasında bedenleri ve emekleriyle bir kimlik ve hafıza inşa eden insanları yine yoksulluk bekliyor. Büyük toprak sahiplerinin genellikle hiç uğramadıkları, yardımcıları ya da kâhyalarıyla idare ettikleri bir hayatın sakinleri olarak kölelik sonrası Brezilya’da siyahilerin yaşadıkları üzerine bir okuma yapmaya çalışıyoruz.

Itamar Vieira Junior bizi zamanın kısılcığında, Brezilya’da kölelikten kurtulan insanların gündelik hayatına taşıyor, “Eğri Saban” adıyla Başak Bingöl Yüce tarafından Türkçeye çevrilen roman kuşaktan kuşağa aktarılan hayatta kalma rehberi gibi alçalıp yükselen bir seyir izliyor.

Baştan sona keskin bir bıçağın sınıf karakteri dolaşüyor roman boyunca. Toprak sahiplerinin temsil ettiği iktidar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin de fiilî yardımıyla, daha söze başlamadan susturuyor anlatıcılardan birini. İlk bakışta masumca, çocukça bir oyunun güvenli merakıyla susturulan karakter, anne ve babasına duyduğu bütün güvene rağmen konuşamaz duruma geliyor.

Mülkiyet ve iktidar şiddeti bir yanda işlenirken bir yandan da kuşaktan kuşağa aktarılan sevgi, bağlılık, yeni hayatlar, yas ve gündelik hayatın sıradanlığı karşılıyor bizi.

Belirgin bir baba figürü varlığını sürse de roman boyunca kadın anlatıcılar, eşleri ve onların hikâyeleri karşılıyor bizi. Ne olursa olsun kadınların anlattığı bir hikâye “Eğri Saban”. Kadınların büyütüp çoğalttığı bir hayatın arka planı işleniyor sürekli.

Bedenleriyle evlerini var etmeye çalışıyor kadınlar. Dayanışmayla bir arada kalmanın yollarını ararken, şiddete maruz kalan arkadaşı için bıçak çekmek dahil her şeyi göze alabiliyor kadınlar. Üretiyorlar. Kuşaktan kuşağa, kölelikten özgürlüğe geçişte, toprak sahibinin ve kâhyaların talanına rağmen durmadan üretiyor ve belirgin bir ahlakı temsil ediyor kadınlar. Bu ahlakın oluşmasına okul ya da devlet kurumları değil, kendileri ve yaşadıkları yol gösteriyor. Çünkü o dönemin çoğunda ne bir okul var yaşadıkları topraklarda ne motorlu bir araç ne de kiremitten bir ev.. Ama kendilerine zarar veren insanların bile kötülüklerini istemeyecek, isteyen olursa da buna karşı duracak kadar onurlu ayakta kalmaya çalışan kadınların temsilini okuyoruz roman boyunca.

“Eğri Saban”ın feminist bir tezi olduğunu iddia edemeyiz; her şey toplumcu gerçekçilik, estetiğin olanakları ve kadınların ısrarında biçim buluyor. Edebî bir okumayla insanı yeniden tanımlıyor “Eğri Saban” ve her ayrılığın, her törenin, her yasın arkasında bir yıldızın parladığını görüyoruz. Roman boyunca üç anlatıcının üçü de birbirinden ayrılan sesleri ortak bir duyarlılıkta insan olmanın onurunda buluşuyor.

Romanda anlatılan, haksızlığa karşı gelmenin yolları da elbette yeni bir bakışla tekrar okumayı hak ediyor: Büyüyen çocuklar, kuraklık, sel, yoksulluk, hayatta kalmanın binbir yolu, haliyle mistisizm.

Biri toprağı işliyor diğeri de o toprak üzerinde kendi tarihini yazıyor ve anlatıyor. Bıçağın ısıltısı başında olduğu gibi “Eğri Saban”ın sonunda da karşımıza çıkıyor.

İnsanın sorunları, anlatım gücü ve çevirinin olanakları “Eğri Saban”ı toprağın şiiri, kadınların onuru olarak hafızalarımıza kazıyor.